

Конкурентоспроможність фінансового сектору України в сучасних умовах глобалізаційного розвитку

Ірина Миколаївна Боярко,
доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми),
кандидат економічних наук

Лариса Леонідівна Гриценко,
доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми),
кандидат економічних наук

Анотація. Проаналізовано сучасний стан міжнародної конкурентоспроможності України на основі вивчення рейтингів провідних експертних агентств світу. Виявлено загальні тенденції розвитку міжнародної конкурентоспроможності фінансового сектору України в умовах глобалізаційних процесів сучасності. Обґрунтовано роль фінансового сектору при формуванні міжнародної конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: фінансовий сектор, міжнародна конкурентоспроможність, рівень конкурентоспроможності, рейтинг, глобалізація.

Вступ. У межах сучасного глобалізаційного розвитку світової економіки одним з провідних напрямів є глобалізація фінансових ринків. Вона передбачає посилення інтеграційної взаємодії між окремими ринками країн та їх об'єднань, а також розвиток зв'язків між окремими сегментами фінансового сектору за рахунок створення нових фінансових інструментів. При цьому виникає необхідність забезпечення стабільного розвитку та конкурентоспроможності внутрішніх елементів національних фінансово-економічних систем.

Разом з тим важливим аспектом глобалізаційних тенденцій є створення належних умов для ефективної інтеграції України до міжнародного економічного простору, що передбачає всебічний розвиток фінансової системи країни, зокрема реформування банківської системи, інфраструктури ринку фінансових послуг, посилення їх міжнародної конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Посилення актуальності дослідження проблем, пов'язаних із забезпеченням конкурентоспроможності фінансового сектору національної економіки на міжнародних фінансових ринках, зумовлює зростання інтересу до них багатьох вітчизняних і закордонних учених і практиків. Зокрема, питання, присвячені окремим аспектам підвищення конкурентоспроможності фінансової системи в цілому та окремих її складових, розглянуто у працях таких авторів: Т. Д. Гірченко [12], А. О. Єпіфанов [13; 20], В. В. Зражевський [14], А. Я. Кузнецова [12], В. В. Масленников [15], Я. М. Міркін [16; 18], В. І. Міщенко [17], І. В. Сало [13], В. С. Стельмах [13], Л. М. Стрельбицька [19], М. П. Стрельбицький [19], І. О. Школьник [21] та ін.

Незважаючи на наукову і практичну цінність вказаних досліджень, невіршеною залишається проб-

лема пошуку ефективних напрямів збереження стабільності та посилення конкурентоспроможності національного фінансового сектору країни в умовах сучасних глобалізаційних процесів.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження загальних тенденцій формування міжнародної конкурентоспроможності фінансового сектору України в умовах глобалізаційних процесів сучасності.

Результати. Створення конкурентоспроможного національного фінансового сектору є важливим стратегічним завданням державної фінансової політики, оскільки:

- фінансовий сектор, що характеризується високою привабливістю як для національних, так і для іноземних інвесторів та професійних учасників фінансового ринку, є необхідною передумовою забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів у країні, формування необхідної ресурсної бази для задоволення інвестиційних потреб розширеного соціально-економічного розвитку в умовах дефіциту коштів на національному ринку;
- посилення конкурентоспроможності фінансового сектору сприяє зміцненню стійкості як фінансових ринків країни, так і національної економічної системи в цілому за рахунок залучення іноземного капіталу, посилення ринкової ліквідності, поліпшення структури капіталу на основі зростання частки залучення довгострокових вкладень в економіку.

Зауважимо, що економічний зміст конкурентоспроможності полягає в наявності властивостей, які створюють переваги для суб'єкта в конкурентній боротьбі. Конкурентоспроможність властива всім еле-

ментам економічної системи, у тому числі й фінансовому сектору.

За визначенням, що надається в колективній праці російських науковців під керівництвом Я. М. Міркіна [18], конкурентоспроможність національного фінансового сектору – це його здатність у порівнянні з іншими країнами залучати і перерозподіляти зовнішні та внутрішні грошові ресурси на цілі розвитку з мінімальними витратами та ризиками, формувати центри концентрації ліквідності та фінансового посередництва, які є каналами економічного впливу, експортувати фінансові послуги і продукти, забезпечувати використання національної валюти в міжнародній фінансовій боротьбі.

Отже, міжнародна конкурентоспроможність фінансового сектору може бути визначена як комплексна його характеристика, що забезпечує можливість зберігати свої ринкові позиції в умовах активного впливу фінансово-економічної політики інших країн та іноземного капіталу.

На нашу думку, конкурентоспроможність доцільно розглядати як динамічне поняття, що характеризується зміною факторів її формування в часі. Тобто економічний зміст конкурентоспроможності фінансового сектору полягає в комплексному поєднанні факторів формування його ліквідності, дохідності, ризикованості та інвестиційної привабливості, що інтегровано визначає переваги і недоліки цього фінансового сектору в порівнянні з іншими національними ринками у складі світового фінансового ринку. Відповідно, рішення проблем забезпечення міжна-

родної конкурентоспроможності фінансового сектору відрізняється особливою складністю у зв'язку з багатовекторністю її впливу на процеси соціально-економічного розвитку.

З огляду на це при проведенні дослідження міжнародної конкурентної позиції фінансового ринку України доцільно вивчити поточну експертну рейтингову оцінку національної економіки за основними критеріями стану її розвитку.

Слід зауважити, що основними чинниками, які визначають граничні межі конкурентоспроможності фінансового сектору, є інвестиційна привабливість і конкурентоспроможність національної економіки в цілому щодо доцільності активізації іноземного інвестування.

При цьому конкурентоспроможність фінансового сектору не може перевищувати конкурентоспроможність країни. Так, відповідно до *табл. 1*, рейтинг розвитку фінансового ринку України, за даними Світового економічного форуму, є нижчим від складеного ним рейтингу поточної конкурентоспроможності, який має аналогічну вибірку країн.

Міжнародну конкурентоспроможність доцільно оцінювати за допомогою узагальнення показників відносної позиції країни, що визначається шляхом ділення зайнятого місця в рейтингу на загальну кількість країн, за якими узагальнювалися оцінки. Такий підхід дозволяє згрупувати об'єкти оцінювання за рівнями конкурентоспроможності, виділяючи: високий, середній, задовільний і низький рівні [4].

Таблиця 1

Оцінка відносної рейтингової позиції та рівня конкурентоспроможності України в міжнародних економічних рейтингах за 2008–2010 рр. (складено авторами)

Назва рейтингу	Місце в рейтингу (загальна кількість країн)			Відносна рейтингова позиція, %			Рівень конкурентоспроможності у 2009 р.	Напрямок зміни (↑ – поліпшення, ↓ – погіршення)
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.		
Рейтинг конкурентоспроможності країн Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD World Competitiveness Yearbook) [5]	54 (55)	56 (57)	57 (58)	98,18	98,25	98,28	низький	↓↓
Рейтинг поточної конкурентоспроможності країни Світового економічного форуму (The Global Competitiveness Report) [10; 11]	72 (134)	82 (133)	89 (139)	53,73	61,65	64,03	задовільний	↓↓
У тому числі:								
Індекс розвитку фінансового ринку (Index Financial market development)	85 (134)	106 (133)	119 (139)	63,43	79,70	85,61	низький	↓↓
Індекс фінансового розвитку Світового економічного форуму (Financial Development Index) [7; 8]	51 (52)	53 (55)	53 (57)	98,08	96,36	92,98	низький	↑↑
У тому числі:								
Індекс інституційного середовища (Institutional Environment Index)	51 (52)	51 (55)	55 (57)	98,08	92,73	96,49	низький	↑↓
Індекс ділового середовища (Business Environment Index)	42 (52)	45 (55)	44 (57)	80,77	81,82	77,19	низький	↓↑
Індекс фінансової стабільності (Financial Stability Index)	51 (52)	55 (55)	55 (57)	98,08	100,00	96,49	низький	↓↑
Індекс банківських фінансових послуг (Banking Financial Services Index)	39 (52)	52 (55)	50 (57)	75,00	94,55	87,72	низький	↓↑
Індекс небанківських фінансових послуг (Non-banking Financial Services Index)	33 (52)	27 (55)	24 (57)	63,46	49,09	42,11	середній	↑↑

Закінчення табл. 1

Назва рейтингу	Місце в рейтингу (загальна кількість країн)			Відносна рейтингова позиція, %			Рівень конкуренто- спромож- ності у 2009 р.	Напрямок зміни (↑ – поліпшення, ↓ – погіршення)
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.		
Індекс фінансових ринків (Financial Markets Index)	51 (52)	54 (55)	48 (57)	98,08	98,18	84,21	низький	↓↑
Індекс фінансової доступності (Financial Access Index)	50 (52)	45 (55)	48 (57)	96,15	81,82	84,21	низький	↑↓
Індекс економічної свободи (Index Of Economic Freedom) [6; 7]	127 (141)	152 (179)	162 (179)	90,07	84,92	90,50	низький	↑↓
Індекс коруптованості (Corruption Perceptions Index) [1; 2; 3]	134 (180)	146 (180)	134 (178)	74,44	81,11	75,28	низький	↓↑

Як видно з наведених у табл. 1 показників, у більшості міжнародних економічних рейтингів Україна займає незадовільні позиції порівняно з основною частиною країн світу: відносна рейтингова позиція перевищує 75%, що відповідає низькому рівню. Отже, при оцінюванні іноземними інвесторами привабливості нашої країни як потенційного об'єкта вкладення інвестиційного капіталу її економіка розцінюється ними як така, що має високий рівень корумпованості, тінізації за відсутності гарантованості додер-

жання принципів економічної свободи та захисту інтересів суб'єктів господарювання. Це пов'язано із збереженням високого рівня соціальних ризиків, нестійкістю структури власності, наявністю значних політичних ризиків, відсутністю чітких стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку.

Для з'ясування впливу стану фінансового сектору на загальну конкурентоспроможність економіки країни доцільно порівняти динаміку відповідних рейтингів (рис. 1).

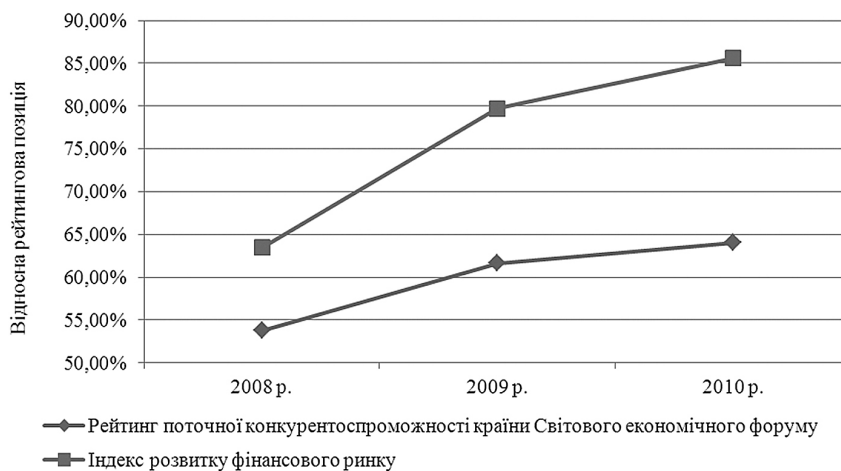

Рис. 1. Місце індексу розвитку фінансового ринку у формуванні відносної рейтингової позиції України в рейтингу поточної конкурентоспроможності Світового економічного форуму (побудовано за розрахунками авторів)

Так, рейтинг поточної конкурентоспроможності України, за даними Світового економічного форуму, протягом 2008–2010 рр. є задовільним (відносна рейтингова позиція належить до інтервалу від 50 до 75%), але має тенденцію до погіршення. Це пов'язано, на нашу думку, із загальними наслідками глобальної фінансової кризи, що дозволила виявити недоліки та слабкі місця в механізмі функціонування національної соціально-економічної системи, зокрема фінансового сектору. Разом з тим якісна оцінка рейтингу України за індексом розвитку фінансового ринку протягом періоду, що аналізується, зазнала істотних змін. У 2008 р. відносна рейтингова позиція країни за цим індексом відповідає задовільному рівню, а у 2009 і 2010 рр. погіршилась і стала відповідати лише низькому. При цьому слід

відмітити, що якісна порівняльна оцінка стану розвитку фінансового ринку 2009 року була кращою, ніж у 2010-му.

Вплив окремих чинників на формування міжнародної конкурентоспроможності фінансового сектору України дозволяє виявити дослідження зміни структури індексу фінансового розвитку (рис. 2).

Загалом, за індексом фінансового розвитку Україна займає низьку відносну рейтингову позицію протягом 2008–2010 рр., але якість стану фінансового сектору країни має тенденцію до поліпшення: відповідний показник знизився з 98,08 до 92,98%. Основним фактором формування такої тенденції є позитивна оцінка Світовим економічним форумом функціонування та перспектив розвитку ринку небанківських фінансових послуг в Україні. Відносна

рейтингова позиція України за відповідним індексом характеризується середнім рівнем серед країн, що до-

сліджувалися при складанні рейтингу, має стабільну тенденцію до поліпшення.

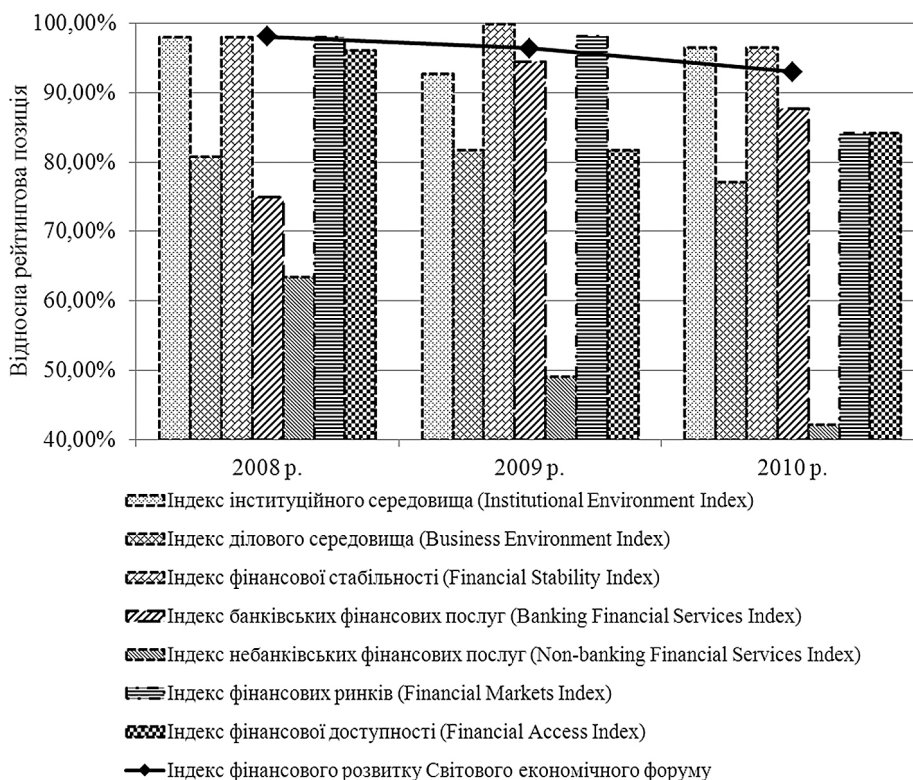

Рис. 2. Формування відносної рейтингової позиції України за індексом фінансового розвитку Світового економічного форуму (побудовано за розрахунками авторів)

Що стосується динаміки конкурентоспроможності фінансового сектору України у 2009 році, порівнюючи з 2008-м, то, крім стану небанківських фінансових послуг, її покращенню сприяли позитивні зміни інституційного середовища та фінансової доступності. Це знайшло відображення у зміні відносної рейтингової позиції за відповідними індексами.

У 2010 році, порівнюючи з 2009-м, позитивні зміни спостерігалися за більшістю факторів формування міжнародної конкурентоспроможності фінансового

сектору, зокрема такими, як: стан ділового середовища, рівень фінансової стабільності, розвиненість ринку банківських фінансових послуг і загальна активність фінансових ринків.

З огляду на певну спорідненість фінансових систем країн СНД, пов'язану із спільною історією розвитку та близькістю географічного положення, важливо проаналізувати загальну конкурентоздатність фінансового сектору України в межах цієї групи (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка конкурентоспроможності фінансового сектору України в порівнянні з країнами СНД

Країна	Індекс поточної конкурентоспроможності		Індекс розвитку фінансового ринку		Індекс фінансового розвитку	
	відносна рейтингова позиція, %	рівень	відносна рейтингова позиція, %	рівень	відносна рейтингова позиція, %	рівень
Азербайджан	41,01	С	51,08	З	н/д	н/д
Білорусь	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Вірменія	70,50	З	79,14	Н	н/д	н/д
Грузія	68,35	З	77,70	Н	н/д	н/д
Казахстан	51,80	З	84,17	Н	85,96	Н
Киргизія	87,05	Н	79,86	Н	н/д	н/д
Російська Федерація	45,32	С	89,93	Н	70,18	З
Таджикистан	83,45	Н	91,37	Н	н/д	н/д
Туркменія	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Узбекистан	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Україна	64,03	З	85,61	Н	92,98	Н

Примітки: С – середній, З – задовільний, Н – низький, н/д – дані по країні в рейтингу відсутні.

Як видно з проведених розрахунків, серед країн СНД найбільш перспективними контрагентами на міжнародних фінансових ринках, за рейтинговими оцінками Світового економічного форуму, є:

- Азейбарджан, який у рейтингу поточної конкурентоспроможності – на межі 2/5, а за індексом розвитку фінансового ринку – половини загальної кількості країн, що вивчалися в процесі рейтингування, та, відповідно, має близьку до середньої якісну оцінку міжнародної конкурентоспроможності фінансового сектору економіки;
- Російська Федерація, за відносною рейтинговою позицією має середній рівень поточної конкурентоспроможності, задовільний рівень фінансового розвитку в цілому, але низький рівень розвитку окремих складових фінансового ринку.

Україна за якістю сформованих конкурентних переваг має характеристики, подібні до таких країн, як Вірменія, Грузія, Казахстан, міжнародна поточна конкурентоспроможність яких також характеризується як задовільна, а стан розвитку фінансового ринку – як низький. Проте якщо за оцінками стану та перспектив розвитку всієї економічної системи України в цілому її конкурентна позиція є кращою, порівняно із зазначеними вище країнами (крім Казахстану), то в частині комплексної характеристики розвитку вітчизняного фінансового

ринку її привабливість для іноземних інвесторів є нижчою.

Аналіз позиціонування України в наведених рейтингах свідчить про низьку готовність вітчизняної фінансової системи та економіки в цілому до активної участі у процесах глобалізації. Україна не може бути рівноправним партнером, оскільки відсутні явні конкурентні переваги для забезпечення стійкості фінансових відносин та соціально-економічного розвитку в умовах посиленого впливу зовнішнього середовища. Зазначимо, що головною небезпекою впливу глобалізації на конкурентоспроможність фінансового сектору України є посилення ризиків «залежного розвитку» та втрати економічного суверенітету внаслідок розширення залучення іноземного капіталу.

Висновки. Таким чином, процеси глобалізації зумовлюють необхідність розроблення довгострокової стратегії розвитку фінансового сектору економіки України, заснованої на принципах захисту національних інтересів та підвищення її конкурентоспроможності. Важливою складовою такої стратегії є зростання капіталізації фінансового ринку та розв'язання проблеми недостатності капіталу. Вирішення цих завдань може бути досягнуто за рахунок підвищення транспарентності бізнесу банківських і небанківських установ, створення умов для ефективного впровадження єдиної державної політики у сфері їх функціонування на ринку фінансових послуг шляхом створення фінансового мегарегулятора.

Список використаної літератури

1. Corruption Perceptions Index 2008 [Electronic resource] / Transparency International. – Available from : http://webcastarchive.acc.com/handouts/TI_CP_Index_2008.pdf.
2. Corruption Perceptions Index 2009 [Electronic resource] / Transparency International. – Available from : <http://www.transparency.am/docs3/Table-eng.pdf>. – Назва з екрану. – 11.01.2011.
3. Corruption Perceptions Index 2010 [Electronic resource] / Transparency International. – Available from : http://imagenes.publico-estaticos.es/resources/archivos/2010/10/26/1288087480908informe_transparencia.pdf.
4. Hrytsenko L. Competitive ability of the banking system in the process context of globalized development / L. Hrytsenko, I. Wojarko // Вісник УАБС. – 2010. – № 2 (29). – С. 77–80.
5. IMD world competitiveness yearbook 2010 [Electronic resource] / World competitiveness center. – Available from : <http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>.
6. Index Of Economic Freedom 2009 [Electronic resource] / The Heritage Foundation. – Available from : http://www.heritage.org/Index/PDF/2009/Index2009_highlights.pdf.
7. Index Of Economic Freedom 2010 [Electronic resource] / The Heritage Foundation. – Available from : http://www.heritage.org/Index/PDF/2010/Index2010_highlights.pdf.
8. The Financial Development Report 2009 [Electronic resource] / World Economic Forum. – Available from : http://www3.weforum.org/docs/WEF_FinancialDevelopmentReport_2009.pdf.
9. The Financial Development Report 2010 [Electronic resource] / World Economic Forum. – Available from : http://www3.weforum.org/docs/WEF_FinancialDevelopmentReport_2010.pdf.
10. The Global Competitiveness Report 2009–2010 [Electronic resource] / World Economic Forum. – Available from : <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>.
11. The Global Competitiveness Report 2010–2011 [Electronic resource] / World Economic Forum. – Available from : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf.
12. Гірченко Т. Д. Управління конкурентоспроможністю банківської системи України / Т. Д. Гірченко, А. Я. Кузнецова // Вісник Української академії банківської справи НБУ. – 2006. – № 1 (20). – С. 43–48.
13. Єліфанов А. О. Макро- і мікроекономічні складові розвитку : монографія / Стельмах В. С., Єліфанов А. О., Сало І. В., Д'яконова І. І., Єліфанова М. А. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 505 с.

14. Зражевский В. В. Теоретические и методические основы обеспечения конкурентоспособности банковской системы Российской Федерации : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / В. В. Зражевский. – СПб., 2008. – 38 с.
15. Масленников В. В. Национальная банковская система : научное издание / Масленников В. В., Соколов Ю. А. – М. : Элит-2000, 2003. – 256 с.
16. Миркин Я. М. Макроэкономический прогноз динамики стоимости активов [Электронный ресурс] / Я. М. Миркин. – Режим доступа : <http://smao.ru/files/magazine/2009/02/50-55.pdf>.
17. Міщенко В. І. Проблеми реформування банківської системи України в контексті Європейської інтеграції / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Гришук та ін. ; Національний банк України. Центр наукових досліджень // Вісник НБУ. – 2007. – № 8. – С. 212–218.
18. Среднесрочный прогноз развития финансовой системы России (2010–2015 гг.) : аналитический доклад [Электронный ресурс] / кол. авт. под рук. д-ра экон. наук, проф. Я. М. Миркина ; Федеральное государственное образовательное бюджетное учреждение высшего профессионального образования «Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации». – Режим доступа : http://www.mirkin.ru/_docs/analyt_doclاد2010-2015.pdf.
19. Стрельбицька Л. М. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності : монографія / Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П. – К. : Кондор, 2004. – 600 с.
20. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. д-ра экон. наук, проф. А. О. Єпіфанова [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
21. Школьник І. О. Міжнародні фінансові конгломерати у банківському секторі України / І. О. Школьник // Вісник НБУ. – 2010. – № 2. – С. 32–36.

Summary. In the article modern state of Ukrainian international competitiveness is analyzed on the basis of ratings study of world leading expert agencies. The general trends in international competitiveness of Ukrainian financial sector in the current conditions of globalization process are identified. The role of financial sector in forming the international competitiveness of national economy is substantiated.

Keywords: financial sector, international competitiveness, the level of competitiveness, rating, globalization.